

Landskap: Småland ..... Upptecknat av: E. Johansson
A. Holmström
Härad: S. Möre ..... Adress: .....
Socken: Vissefjärda ..... Berättat av Cederborgh
Uppteckningsår: 1933 ..... Född år ..... i .....

Uppteckningen rör

Sagesmannen

Odens ritt

Jätten i Anterör

Näcken och Älvorna

Vättarna

Årsgång

De döda var uppe på julnatten

Se sin tillkommande julnatten

Att narngöra folk

Skatter

Göken

Talesätt

Om torsåsmålet

Tiggare

Marknader

Stora mässan i Sillhövda

Skriv endast på denna sida!

26 sid.

Smil.
S. Bore, red.
Vinn off ända om
1933

4707

MyppA.

B. Johnson
A. Holmström

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

1

Odens ritt.

Julnatten var Oden ute och red, och hans häst var så stor och hög, så han räckte ända upp till himlen. Sen så de han red ikring och tittade i fönstren julnatten, och det undrade jag alltid på hur han, som var så hög, kunde böja sig ner och se in i fönstrena.

Småland
S. Möre
Vissafjärda
pp. 1933

4707

pp. Johanson
O. Holmström

Per Carabogh

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2

Jätten i Anterör.

I Anterör i Vissafjärda bodde det en jätte, och han
tyckte inte om att höra kyrkklockorna där nere från Lunds
domkyrka. Därför tog han ett par stora stenar i röret och
satte dem i sitt strumpeband för att slunga iväg dem mot
kyrkan. Men strumpebandet brast och stenarna ramlade ner
i Gneteryd i Tving och där står de än i dag och kallas
Gneteryds stutar.

Smil

4707

Alfons R. Jansson
H. Blomberg

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

S. Möre ind.

Vissaffärdar o.s.v.

3

1933

Näcken och Älvorna.

Om näcken sjöng de en visa:

"Näcken han spelar på böljan blå

och Älvorna lysana dörpå"

eller hur det var. I vattnet var Älvorna. Det var näckens
hustrur liksom. Sen var näcken ute och tog folk - mest
fina fröknar - och drog ner dem på sjöbottnen.

4707

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

4

Vättarna.

På tonterna kunde det finnas vättar. Då var det farligt att bära ut slask eller hett vatten, för då kunde de skälla vättarna. Man fick inte orena där på annat sätt heller. Då blev vättarna onda och kunde tillfoga dem mycket skada och sjukdom. De kunde göra en sak, spotta på marken liksom till varning, så att vättarna kunde hinna undan innan de höllde ut något. Då gjorde vättarna dem inget.

4707

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

5

Ärsgång.

Ärsgång gick de en hop nyfikna drängar och bönder
julakvällen. De gick och såg i fönstren hos deras grannar,
och de som då skulle dö, satt där inne huvudlösa. Och
annat vad som skulle ske, kunde de också se, sa de.

4707

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

6

De döda var uppe på julnatten.

Julnatten var de döde också uppe och visade sig. I
Vissefjärda har de märlor runt kyrkan på flera ställen.
Det sa de, att de hade ett stort rep, som de trädde in i
märllorna och sedan hade om kyrkan, så att de hade dem in-
stängda i kyrkan. Se, de höll till kring kyrkan.

4707

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

7

Se sin tillkommande julnatten.

En sed, som flickorna hade för sig för att få veta, vem den tillkommande skulle bli, var att de på julnatten satte tre glas på sin plats vid bordet. Ett hade de fyllt med brännvin, ett med vin och ett med vatten. Den som de då skulle få, skulle komma och dricka ur glaset strax vid klockan tolv. Drack han ur brännvinsglaset, var han en supare, drack han ur vinglaset, var det en redig karl, som kunde ta och låta bli, och drack han ur vattnet, var det en, som inget rörde. Och se, den som det gjorde, han skulle också bli deras man.

Hemma till vårt gjorde ungdomarna det också. Och vi hade en piga, som hette Anna^{Stina}, och hon var den ^{heda}, som hade 30 kronor ^{om året}, 20 var det vanliga annars. Hon satte

4707

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

8

fram glas också, som alla de andra. Då hade vi också en dräng, som de kallade Per-Lassa-Per-Lassen. - Han hette Per Lars och far hans lika-dant. - Han gifte sig sen, och då kallade de hans hustru för Per-Lassa-Per-Lassens Kajsa. - Han var en god arbetare, men en stor supare också. Till fram emot klockan tolv låg han till sängs där i kammaren och låtsades sova, och flickorna satt där och sov vid sina glas. Som klockan var tolv slagen för Per Lassa Per Lassen upp och tog Anna Stinas brännvinsglas och stjälppte i sig alltsammans, men Anna Stina vaknade då. "Nu har jag fått dig du Anna Stina, och vänta du tills vi blir gifta, så skall du få ett litet helvete. Det lovar jag," sa Per-Lassa-Per-Lassen på skoj förstås. Men Anna Stina gick och var förskrämd en lång tid, för se, det trodd hon så säkert, att honom skulle det bli, anten hon ville eller ej, för det han hade druckit ur glaset.

4707

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

9

Att narrgöra folk.

Narrgöra folk, det var inte ovanligt förr. Var det en, som hade fått kärlek till en annan, och den andre inte brydde sig om det, så grep de ofta till att de narrgjorde dem. Kloka käringar var bra till sådant, och det var de, som gjorde det för det mesta - mot betalning företas. Ville de narrgöra någon skulle de skaffa hår och naglar av honom och sen ta obladet i nattvarden och lägga in det i en paket och sätta in det och sen försegla allt med ett kors, som de hade gjort av nattvardsvin. Se somliga var så hedniska, att de spottade ut obladet i en näsduk och tog med sig hem. Andra de hade små flaskor, som de hade gömda i sina näsdukar, och när prästen hade gett dem vinet och vänt sig

4707

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

10

till den andre, sprutade de ut det i flaskan och hade det med sig hem att trolla med.

Sen lade de ut en sådan paket på ett ställe, där de trodde, den, de tyckte om, skulle gå förbi, och var han så oförsiktig, att han tog i den/paketen, blev han narrgjord och sprang efter den andra, som han hade varit galen. Men det var inte så helt med sånt tycke, som de väckt genom att narrgöra folk. När prästen väl hade vigt dem var det slut med deras makt över den andre. Och då byttes kärleken i hat, och det blev kiv och strid, och det var så mycket värre på den tiden, ty då kunde de ju inte gå ifrån varandra utan fick dras me varandra till döddagar. Och det var många, en hörde, att de gjorde på det visst med, och det tjänade trollkärningarna inte så lite på.

En flick^{ett}avar det, som tog oblat^{et}, och bakade in den i

4707

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

11

bröd och gav åt pojken, som hon ville skulle tycka om sig, men som inte brydde sig om henne. Och han åt också av det, och han blev så galen efter henne, så hon fick knappt aldrig vara i fred för honom. Men när de skulle till att gifta sig, kom det sådan ånger över henne, och hon blev precis galen och dog sedan som vansinnig. Se, ta av nattvardsbrödet, det gör de inte ostraftat.

4707

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

12

Skatter.

"Förr stal de så mycket i kyrkor o överallt för resten. Sen vågade de inte ha det utan grov ner det i stenrör och var de kom åt. Vid milpålen i Fur hade de för sig, att kyrktjuvar hade grävt ner kyrksilver i foten, och det var väl inte en natt, utan där kom folk och grävde och rev, så kronobetjänten hade inget annat att göra knappt än att ställa i ordning där. Se när de hade grävt ner något sänt, tog Lucifer hand om det och ställde någon sän där drake dit att vakta det. Ibland hade den där draken pengarna och silvret ute och solade det, men för att inte folk skulle komma och ta det, var det i skepnad av ormar och annat otyg, som det visade sig. Och tog de bara fast i såna kryp och fångade dem och tog hem och lade ~~dem~~ en sax eller en psalmbok eller katekes över, så blev de ~~förbrukade~~ för-

4707

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

13

ändrade till vad det var, en kalk eller bågare eller pengar och så. Och då fick de behålla det.

Eh bonde i Fur var det, som hade ett stort rör, som de hade för sig, att det skulle vara egendom i. En dag fick han se, att där låg en hop små ormar och ringlade sig där på solsidan. Han efter en säck och höv in alla de här i, för han trodde säkert, att det var skatten, som låg där till vädring. Sen när han kom hem, så lät han dem ringla ut på golvet, och han fram med psalmbok och katekes och vad det var allt. Men det blev varken kalkar eller silverpengar, för ormarna höll på att vara ormar, och de trodde, de skulle förgöra hela huset, för de kröp in i alla vreter och gömde sig, så de höll knappt aldrig att få tag i dem, och de vågade knappt ligga i hela huset för ormars skull.

4707

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

14

Göken.

Om göken trodde de, att han låg på sjöbotten om
matten.

Skriv endast på denna sida!

4707

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

15

Talesätt.

Hur en vänder sig, har en rompan där bak.

Leva av vackert vär å fågelsång.

4707

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

16

Om Torsås-målet.

Om Torsås-bönderna går det en historia. Se, de talade så illa där. När en Torsås-bonde träffade en annan så sa han: . "Hon varar väl i både min och mina barns tid," svarade den andre. "Vad säger du? Tror du denna torkan varar så länge." "Jaså se du torkan, jag talte om *törkan*, jag." Se, *törkan* och *tsörkan* är så likt vartant i Torsås-målet.

S. G.

Fu ändras, hur länge denna torkan ska vara?

4707

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

17

Tiggare.

Förr var det så många fattiga, som gick och strök ikring och tiggde. Det fanns ju ingen fattigvård ordnad, utan de fick ta sig fram med att tigga bäst de kunde. Och på alla hade de öknamn. Det var Dalninga-Karnan och det var Fyll-Ellen. Hon söp den. och det gjorde många fruntimmer på den tiden. Kom de till kyrkan, hade många en liten lommaflaska med sig, som de tog en klunk ur, när det blev för kallt, eller de blev trötta på vägen. Fyll-Ellen hon gick och tiggde var hon kom åt. "Nu kommer Fyll-Ellen, mor," skrek vi, när vi fick se henne, "Ge henne inget brännvin, då blir hon full, så då blir hon rent lite vild."

En annan var Enhänningen. Han hade bara en hand och gick och tiggde bröd till sina hundar och grisar. "Nu kommer Enhänningen, mor. Ge honom en kaka bröd, så han

4707

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

18

får att *dela* upp till sina djur," sade vi.

En annan var Ekbotan - Hon hette Eotel - Bothild
var det väl - och var hustru till en, som hette Ek. Hon
gick omkring och *gjorde* ~~gjorde~~ konfekt i gårdarna och lät dem
köpa. "Nu är Ekbotan här, mor," sade vi. "Nu får du ge
oss en slant, så vi får köpa lite karameller." och så
fick Ekbotan lite socker, och det krossade hon med
foten på golvet, och sen var det ägg till också. Och det
rörde hon till, det som var i de där karamellerna på
spishällen, och sen ~~droppade~~ *droppade* hon lite av den här ägggröran
i ett gråpapper . Och var det vita karameller, tog hon
av vitan, skulle det vara gula, tog hon av gulan och
droppade på gråpapperet, och för det sen inte skulle
klibba fast, blötade hon med tungan på papperet. Och sen
var karamellerna färdiga. Det var hennes sätt att skaffa
till leven.

Smalands
Län
Växjö
18. 1933

4707

*Upplysning
H. A. Holmström*

Herrn Cedeborg

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

19

Marknader

Marknader här omkring var Svarthövdaryd i Sillhövda,
Eriksmåla i Algutsboda o Gullabo, Eriksmåla var den för-
nämsta. Dit kom de från stora delar av kalmar län och
från Kronobergs och mycket folk från Blekinge också.

Växjö var en stormarknad - Siffrasäsemarknad. Dit gav
sig smålandsköringarna med sina vävar och härifrån ^{kom de} också
för all del med skinn mest. Karlekrona är en senare mark-
nad och dit har de just inte rest härifrån. Svarthövda-
rydemarknad ~~den~~ har de under min bortavaro flyttat till
Holmsjö.

När det var marknad här fick tjänarna fritt, åtmin-
stone till Eriksmåla marknad, och då gav de sig i väg

4707

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

20

5,36

till fots. Utrustningen var en brännvineflaska - lomma-
flaska - som de hade i ^{lomma} lommen där fram i sin lilla
korta jacka. Den var "att hålla fred med". Om det kom
någon och rusade på dem och ville slå, så skrek han:
"Har du nå't brännvin." Och var det då så, att han inte
hade något, så blev det stryk. Gav de, så kanske de fick
vara i fred. - Så hade de en Madesjökniv. Det var en,
som hette Horn, i Madesjö, som gjorde ett slags knivar
med breda blad, släpade på ena sidan - det var madesjö-
knivar, och de var kända långt nere i Blekinge. Så hade
de en hopar sten i lommerna, och dem band de in i näs-
duken. Det var slungskott, kallade de det, och det slog
de till dem med i huvudet, när de kom inom räckhåll. På
så vis höll de dem från livet. Särskilt elaka hade de
torsåsboarna att vara.

Småland
S. och
Västgötaland
Märk 1933

4707

J. Johansson
H. Holmström
1861 - 1862

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

21

Så bytte de också dosor på marknaderna. Det var dosor till att ha smus i. De hade dosor med 16 till 18 stenar i - stenar av glas. När de hade en dosa med 18 stenar i, var det särskilt fint.

På Erikenåla marknad köptes det mycket kreatur, som sedan drevs till Karlakrona och försåldes i utlandet. Att vara bleking på Erikenåla marknad var inte roligt. Far min var där en gång och blev halvt inhjälslagen. Men det var heller inte gott att vara smålänning, när de kom till Blekinge. Se, de for mycket med virke från södra Småland till Karlakrona till båtvarvet. Ibland hade de en fyra eller fem dagsresa innan de kom ner. Så långt uppifrån var de. Och de körde med sina träaxlavagnar. Då gaddade de ihop sig en 16 eller 18 stycken ibland och körde. I skogen låg de då och väntade på dem och rusade

4707

fram och slog dem och rövade deras brännvin. I Fur brukade
de alltid rasta, och där var väl en fem krogar, tror jag,
och där fick de ofta bestå. Det tvingade blekingarna dem
till. Sedan "betalade anälänningarna sin skuld" i Erikemåla.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

22

4707

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

23

Stora mässan i Sillhövda.

I Sillhövda var det också något de kallade för stora mässan. Det var företa söndagen efter Olovmässan den 29 juli. Den mässan var känd över en stor del av Blekinge och dit kom flickor och pojkar för att stå sig till pigor och drängar. Då gick bönderna och hörde efter i förväg vad tjänstefolket gick för, och var det så att de hade fastnat för någon, gick de och frågade ut honom eller henne, vad de tyckte om maten och husbondfolket och arbetet och om det inte skulle vara roligt med ombyte. Så ådrog de iväg till vagnarna och agederade och bjöd på mat och brännvin, och när de sedan länge hade pratat hit och dit, så ålog de till och så fick de sin städsel. En

Amalund
S. Stora
Vilsejörda
1933

4707
p. B. Johansson
A. Holmström
ber. av Cedersborg

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

24

krona var det i min barndom. Hela lönen var 30, kanske 40 kronor och ett par kragstövlar och ett par strumpor. ^{för en dräng} En piga hade 18 eller 20 kronor och så lite ull och sådant. Vi hade en, som hade 30 kronor, men det fanns heller inte en sådan piga till i hela socknen och vi hade henne i flera år. Sedan var det en bonde, som tog henne för ett par kronor mer på stora måssan.

Då var det handel också. På kyrkmuren hade de ställt upp brännvinsankare och liar och skärur - se, skörden begynte strax efter - och beckrivor, som skomskarna skulle ha, när de kom i hemmen och lagade till becktråd. Lietyget kom från Skåne. Folk trodde, att det kom från en gård, som hette Liatorp och som låg strax bortom gränsen. Allt detta stog på kyrkmuren, så gudstjänsten brydde man sig inte om den dagen just. Det var mest om köpenskap *och stads etc.*

4707

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

—*—
25

och städsel. Och den som inte blev stadd den dagen hade inte gott att få plats sedan.

Och så brukade de byta *kryddkvarter*/örtkvarter/ av lavendel och nellikor. Kryddkvarter kallade somliga det. Det bytte de flickor och pojkar emellan även om de inte kände varann. Det var som en liten kärleksförklaring. En del pojkarvalar rövade ju ifrån flickorna deras kvarter och hängde på dem några riskvistar i stället.

Och fram på aftonen blev där ofta ett sådant liv, för brännvinet kunde de ju inte vara ifrån. Och så kom slagmålet snart igång. Det var tvingboarna, som var de värsta då, fast vi här i Sillhövda har också haft dem, som kunde ge igen. Gunnepojkarna här ifrån denna byn var nog kända långt omkring. De var fyra, och de har varit i häkte alla fyra, och det fanns många andra också. Så det va

4707

inte något särskilt nöja att vara på stora mässan för
brännvinets och slagsmålen skull.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

—*—
26